

ט שם במקרא ל"ח
ולשון רמב"ם במקרא
ח מהלכות צדוקין
י רמב"ם שם וסמיני
כ ברייתא י"ג ל' שם
מ הריף ובראש
בפרק קמא וי"ח
ס"ב, וכן
הרמב"ם בפרק הנוטרי

א צדקן יי ובהגנה
י"ח, וכתבוהו קרי"ף
והרא"ש דפרק קמא
דמועד קטן

תלבוּת ראש-חֹדֶשׁ סִימָן תיז

ב. ירושלמי פרק קמא (ג) *הוא מ־מנהג טוב: הגה ואם המנהג לעשות מקצת מלאכות ולא לעשות קצתו, (ד) אזלינן פסר (ג) [ג] המנהג (ב"י):

שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה

[ג] **הַמִּנְהֵג:** עֵץ הַחַיִּט. וְצֶמַח קִפְרִיחַ וְדִבְרֵי־לֶחֶף מֵימֶן מֵה שְׁאֵלֻשִׁים בְּרוּהֵימִים שְׁלֵל לַעֲשׂוֹת מֵלֵאכָה הֵאָה מִדְּרֹת, וְהַבְרִי" נִתְּב שֶׁכֵּן נִרְאֶה, שֶׁכֵּל הַפְּסִיד כִּי, עֵשׂ וְצֶמַח בְּמִשְׁכָּח"ץ חֵיג מִימֶן דְּמֵה שְׁפִדְגוֹ אֲפֹר לִסּוֹת וְהִתֵּן בְּחִינָה, עֵשׂ בְּטֶסֶם הַדָּבָר, וְהַכֵּל לִפְּדֻמְהֵג:

לכפן למלאכה כבדה, וכעצמו מתר אשלו מלאכה כבדה, ב"ח, ע"ש. נהגו
מקנהלים. ואם חל ר"ח בשבת מתענין ביום ו', וב"מ סימן תע. אבל הרמ"ע פתח
מסרי' סורק התענה ביום המולד עד שהגיע המולד, ואז אכל אשלו חל המולד.

בְּאֵר הַלְכָּה

[illegible]

שיתמידו לו נדרו. כתבו הספרים, דאף מי שאינו מתעבה, מפל מקור
מאחר שהוא יום אחרון של כל החודש, כמו ערב ראש השנה מפ

שער הציון

באר היטב

נפנו להם ראש תחש' לירט, טד: (א) חסנתג, רפצנא חבי קצילו צלחא, ודוא קשהנו בפרוש, אבל בסבס אין להקל להם כלל, כהיג, ואף במקום שנהגו פשוט אין הפעל יכול להשא, ולעבדו העברים אין יכול להקנות ע"ה, ואם הם ירח בנים א' מתצנין ביהם ה' ב"ח סימן תרפו תשובה, דלשם לו התענות אין הקיטא שלפני המלה: ושמעתי שהמקל צי היום: ונכסי מן משיש לו מנהג צריך להנהג פד ואסור פשוטו עד שיהיה לו

מ'שנה ברורה

(ג) הוא מנהיג טוב. לפי שלא פקדו נתיניהו לעגל⁽¹⁾, נזנח להם ראש־החֹדֶשׁ ליום־טוב⁽²⁾ [טור]. ויש עוד טעמים, עיין באלהיהו [בא]. וצינן בפבאור הלכה: (ד) אֶזְלִינן בְּתַר הַמְּנַהֵג. דְּבוּדַּאי מַעְקָרָא אֲדַעְמָא דְּהָיָה קַבִּילוּ עֲלֵיהּוּ לְנַהֲגִי⁽³⁾. וְהִכָּא דְּיָדְעִינן שְׁנֵהֲגוּ בִּסְתָם, (ו) אֵין לְהֵם לְהֶקֶל בְּשׁוּם מְלָאכָה⁽⁴⁾. וצינן באור הלכה. אִם הָיָה רֹאש־הַחֹדֶשׁ שְׁנֵי יָמִים, יֵשׁ יָעוֹת בְּפוֹסְקִים: (ס) יֵשׁ שְׂכַתְבוּ דְּרִיבִין לְהִיּוֹת בְּטַלִּין שְׁנֵי יָמִים מִמְּלָאכָם, (ט) וְיֵשׁ שְׂכַתְבוּ דְּהָא תַּלְוּי בְּמַנְהֵג טַקְסִים⁽⁵⁾ [ובן משמע מִדְּרִיבִין מְגִירָה]; וּמִקְדֵּל מְקוֹם אֶף לְבָרָה זֹל אֵין לְהֵם לְהֶקֶל וְכִּי יוֹם רֹאשֹׁן שֶׁל רֹאש־הַחֹדֶשׁ שֶׁהוּא הַשְּׁלֵמַת הַחֹדֶשׁ הַעֲבָר, (י) אָבֵל לֹא בְיוֹם שֶׁנִּי שֶׁהוּא עֶקֶר רֹאש־הַחֹדֶשׁ. (יא) יֵשׁ שְׁמוֹנְגִין לְהַחֲעוֹת עָרֵב רֹאש־הַחֹדֶשׁ⁽⁶⁾ [וטוב שִׁיתָהּ בְּעַם רֹאשֹׁנָה שֶׁשְׁמֻנְהָ שְׁאֵינָה מְקַבֵּל עָלֶיהָ לַעֲשׂוֹת זֹאת לַעֲוֹלָם, דְּשִׁמָּא יִצְרֵעַ לוֹ אִיתִיהָ פַּעַם אֲנִס וְלֹא יוֹכֵל לְהַחֲעוֹת, לֹא יִהְיֶה עָלֶיהָ בְּנִדְרָן]. וטוב שְׁמִי שְׁמַעְתָּהּ בְּהַיָּב עֲצֻמָּה לְהַשְׁלִים הַמַּעֲשִׂית עַד הַלֵּילָה, בֶּן מִשְׁמַע מִמְּלָאכָה וְכֵה, וּמִקְדוּמַת חִלּוּקֵין יֵשׁ בְּעִנְיָן זֶה, וְהֵבֵל לִפִּי בֹחַ הַאָדָם, [ובן מִשְׁמַע בְּמִגְוֹרֵאבְרָה; מִיּוֹה, בְּמִקּוֹם שְׁעוֹשִׁין מִפְּנֵי תַּעֲבִירָה עֲבוּר וְקוֹרִין יִצְחָל] וְהוּא נִמְנָה עִמָּה, (יג) בְּדַאי צָרִיד לְהַשְׁלִים, וְאִפְּלוּ אִם חֵל בְּעָרֵב שָׁבַת. וְעִין לְקֵטֶן סִימָן תַּקט"ו סִיפִי ב' וּבְמַשְׁנֵה בְּרוּרָה שְׁמִי⁽⁷⁾. וְיֵשׁ מְהִינָה לַעֲשׂוֹת לְמַנְהֵג טַרְדַּי יוֹם־הַפְּעוּרִים קַטְס⁽⁸⁾ [וטעם לֹשֶׁם זֶה הוּא לִפִּי מַה דְּאִיתָא בְּפִירִי בְּפִירִי חֹדֶשׁ, דְּמַנְהֵר־אֶרְבִּין וְדוֹרִין וְזֶל הָיָה קוֹרָא אוֹתוֹ בְּפִיר קָטָן] לִפִּי שָׁבוּ מִתְּכַפְּרִים בְּמַסּוּסִי [זִמְן כְּפִירָה לְכָל תּוֹלְדוֹתֵם, וְכִדְכַתְבַּת הַפִּית־יוֹסֵף בְּסִימָן חֲכָה בְּשֵׁם הָאֲדָרוֹת־חַיִּים, כִּי כְּפִירֵי תּוֹלְדוֹתֵם קָאִי עַל הַתָּרָשִׁים, רֹזֶה לּוֹמַר, כִּי עוֹלַת רֹאש־הַחֹדֶשׁ יִתֵּהּ בָּהּ עַל תּוֹלְדוֹת יְמֵי הַחֹדֶשׁ, עַד בְּקָאן לַשּׁוֹן הַפִּיר חֹדֶשׁ]. וְכֵתִבַּת הַמְּגִירָאֲבְרָה, דְּמַנְהֵג טוֹב לוֹמַר הַסְּלִיחוֹת [הֵינּוּ יוֹם־פְּפִיר־קָטָן] קִדְּם הַפִּסְחָה הַמַּעֲשִׂה, וּבְמִקּוֹם שְׁאוּמְרִים דְּבִיר־כְּבוֹשִׁים (יג) יֵאמְרוּ גַם־כֵּן קִדְּם תַּפְּלֹת הַמַּנְהֵג⁽⁹⁾, וּבְכֻמְנָה הַמְּנַהֵג לוֹמַר הַסְּלִיחוֹת⁽¹⁰⁾ אַחֵר תַּפְּלֹת הַמַּנְהֵג⁽¹¹⁾, אִם חֵל עָרֵב רֹאש־הַחֹדֶשׁ בְּיוֹם־שַׁבָּת (יד) מְקַדֵּימִין לְהַחֲעוֹת בְּיוֹם חַמִּישִׁי; וְאִם חֵל בְּיוֹם שְׁשִׁי, (טו) אֲמַרְן שְׁאוּמְרִין סְלִיחוֹת יִתְעַנּוּ בְּיוֹם חַמִּישִׁי⁽¹²⁾, וְאֲמַרְן שְׁאֵין אֲמַרְיִין סְלִיחוֹת יִתְעַנּוּ (טז) בְּיוֹם שְׁשִׁי, וְלַעֲנִין הַשְּׁלֵמָה, עֵינָן לְעִיל בְּסִימָן רַמֵּט בְּמַשְׁנֵה בְּרוּרָה סִיפִי־קָטָן כֹּא וְסִיפִי־קָטָן כִּכְכָּא⁽¹³⁾. כֵּתִבַּת בְּשׁוּרֵית מַנְהֵג עֲנִיָּה: מִי שְׁמַעְתָּהּ בְּעָרֵב רֹאש־הַחֹדֶשׁ צָרִיד לְמַהר בְּעוֹנַת הַלֵּילָה, שְׁלֹא יִכְנֵס בּוֹ כִּשְׁהוּא מַעֲנָה, (יז) וְהֵינּוּ שְׁלֵמִים לְשָׁאוֹת אַחֲרֵי צֵאת הַפּוֹקְבִים, אָבֵל עֲלִי־כִלְפוּנִים צָרִיד לְהַשְׁלִים לְמִי שְׁנִיגָה בּוֹ. [עֵינָן בְּמִגְוֹרֵאבְרָה שְׁהִבֵּיא עוֹד מַקְרָהִים אֲתִירִים כֹּהֵה בְּשֵׁם שְׁוִיַּת מַסָּח עֲנִיָּה; וְסִיפִי־קָטָן, וּמִסָּח, שֶׁשֶׁל אַחֵר לִפִּי מַנְהֵג כֹּהֵה בְּעִנְיָן הַמַּעֲשִׂית, אֵין לַשְׁוִיּוֹת לְהֶקֶל עַד יִרְאֶה לַעֲשׂוֹת הַשּׁוּבָה בְּיוֹם זֶה וּלְמַחֵן אֵת אֲשֶׁר עוֹת בְּכָל הַחֹדֶשׁ, הַשְּׁלֵמָה, וְאִם בְּדַאי יִהְיֶה לוֹ יוֹם הַחֹדֶשׁ וּמִן כְּפִירָה לְכָל תּוֹלְדוֹתֵיו:]

(ו) מַגְדֹּאֲבֵהֶם. וְעַן כִּאֲדֵי הַלֵּבָה, וְעַן סִחְיַת־הַשֶּׁקֶל: (ח) רֹקֶת, וְזֹכֶרָה בִּכְתִּיבָהּ, וְכֵן כִּתְבָּהּ פִּתְחוֹת וְשִׁבְצֵי חֶקֶל כִּי מִן זֶמֶן: (ט) שְׁבִיל־קֶטֶט הַפּוֹתָבִּים בְּכִיתוּסָהּ, וְכֵן כִּתְבָּהּ קֶרֶטֶשׁ: (י) שָׁם: (יב) מִקֵּץ אֲבָרְהָם כִּי מִן חֶקֶט: (יד) אֲחֵרֹנִים: (טו) אֵלֶיהָ רָבָה וּבְגֵרֵי־יֵשֶׁשׁ וְדֶרֶךְ־הַחַיִּים, וְזֵלָה כִּמְגֹד אֲבָרְהָם: (טז) אֵלֶיהָ רָבָה וְדֶרֶךְ־הַחַיִּים: (יז) פֶּרִי חֲדָשׁ:

הלכות ראש-חודש סיומן תיז

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ג]

לפי שלא פקדו נזמיהן לעגלוג, נתן להם ראש-חודש ליום-טובם.

(11) ואף נשים שאינן נשואות, כתב האורחות חיים (ספינקא, ס"ק ג) שאין להן לעשות מלאכה בראש חודש, כיון שגם הן לא חטאו בעגל. והגרשוני איערבך (הליכות שלמה ראש חודש פ"א דבר הלכה אות לג) כתב שרבים נהגו לדקדק בזה רק בנשואות, אולם יש נוהגים כן גם בפנויות.

(12) וכן מי שנוהג ללוש בראש חודש בגדים יפים יותר מבגדי יום חול, כתב הסדר דיוס (סדר כוונת ההלל בראש חודש ר"ה ואם) שראוי ללוש למנהג זה ואין לבטלו. והיסוד ושורש העבודה (שער ט פ"ב) כתב שיש לשנות את בגדיו בריח שלוש איה מלוש חשוב. והגרי"א (מעשה רב אית קנא) היה לובש בריח את הכובע של שבת.

[משנ"ב ס"ק ד]

אדעמא דהכי קבילו עליהו לנהגו, וכו', אין להם להקל בשום מלאכה, וכו', ויש שפיתחו דעה פלי במנהג המקומם, וכו', יש שנוהגין להתענות ערב ראש-חודש⁽¹⁶⁾, וכו', וצ"ל לקמן סימן תקסו סעיף ב ובקשנה קרונה שם⁽¹⁷⁾.

(13) וגם כדו להשתכר, כתב הבית יוסף (ד"ה כתב רבינו ירוחם) שלא יעשו הנשים מלאכה שנהגו שלא לעשותה בראש חודש, וכן משמע בא"ר (ס"ק ד), וכן דעת הגרי"א קרליץ (חוט שני שבת חיד הלכות ר"ה) לאסור גם לצורך פרנסתו. מאידך, הערוך השלחן (ס"י) כתב שמותר להן לעשות מלאכה בריח, כיון שלא קיבלו עליהן הנשים להפסיד את פרנסתן.

ואף לתפור בגדים בריח לצורך חתונה, כתב הלקט יושר (ד"ה ר"ח עני א עמ' 68) שאסור.

ודבר האבר, והיו דבר שאם לא יעשהו עכשיו יבוא ליד הפסד, כתב המור וקציעה שמלאכה שאינה ממלאכת הנשים, אם אפשר יש לעשותה על ידי אנשים. מאידך, הא"א (בוטשאטש מהדורת) כתב שכל מלאכה שמותר לעשותה בחול המועד מותר לעשותה גם בריח, וכן דעת הגרי"א קרליץ (חוט שני שבת חיד הלכות ר"ה).

(14) ובזמננו, יש מלאכות שנהגו הנשים שלא לעשותן ויש מלאכות שנהגו לעשותן. לענין תפירה וסריגה, מבואר בשו"ת שבת הלוי (ח"ו ס"ג) שנהגו לאסור, וכן בבית הגרי"א קניבסקי (ארחות רבנו ח"א עמ' קעו) ובבית הגרשוני איערבך (הליכות שלמה ראש חודש פ"א סכ"ב, ודבר הלכה אות לד-לה) נהגו שלא לעשות מלאכות אלו בראש חודש.

ולענין כיבוס בגדים ביר, כתב המקור חיים (בקיצור הלכות ס"א) שהנשים היו נמנעות מלכבס כל כביסה, אפילו כל לבן שלהן, אך מקרב רבו המקילים בזה, וכן בבית הגרי"א קניבסקי (ארחות רבנו שם) נהגו להקל. מאידך, כספר יוסף אומץ (ד"ה ר"ח אות תרפב) כתב שאין לעשות כביסה בראש חודש, וכן חורו הגרשוני איערבך (הליכות שלמה שם דבר הלכה אות לו) הנרי"ש אלישיב (קובץ מבקשי תורה ח"ג עמ' מט) והגרי"א קניבסקי (קובץ מבקשי תורה ח"ד עמ' רלו). ומ"מ כשעת הצורך, חורו הגרשוני איערבך (הליכות שלמה שם) שאין נמנעים מלכבס בגד אחד בידים.

ולכבס בגדים במכונת כביסה, דעת הגרשוני איערבך (שם) שאפשר להקל, כיון שאין בזה שום טירחה בשעת הכיבוס. מאידך, דעת הגרי"א קניבסקי (שם) שאף במכונת כביסה יש

לאסור, ומ"מ הוסיף (הליכות חיים ח"ב פ"ב) שמותר שהאשה תכניס את הכביסה למכונה והבעל רק יפעיל אותה. ובשו"ת אור לציון (ח"ג פ"א תשובה א) כתב שאף שמעיקר הדין מותר לכבס במכונת כביסה, מ"מ טוב שהאיש יפעיל את המכונה. דעת הגרי"א קרליץ (חוט שני שבת חיד הלכות ר"ה) שאין להתיר אף באופן זה שהבעל מפעיל את המכונה.

ולתלות כביסה, כתב בשו"ת אור לציון (שם) שאין להתיר לאשה לתלות כביסה בריח, אבל מותר לה ליבש אותה במכונת יבוש.

ולגחץ בגדים, בבית הגרשוני איערבך (הליכות שלמה שם סכ"ב, ודבר הלכה אות לה) נהגו להימנע מגיחוך, אך הוסיף שרבים מקילים בזה.

ולכבס בגדים לצורך ריח, כתב הא"א (בוטשאטש מהדורת) שמותר, וכמו בחול המועד שמעיקר הדין היה צריך להיות מותר, לולא הטעם שחוששים שמא יניח את הכיבוס לחול המועד ויכנס לחג כשהוא מטול. והוסיף, שלפי זה גם שאר דברים שהם כעין כביסה, כגון גיהוץ וכדו', מותרים לצורך ריח. והגרי"א קרליץ (חוט שני שם) חורה, שבגדי תינוקות שיש צורך בהם לבו כיום, מותר לכבסם בריח.

(15) ולמעשה, חורה הגרי"א קרליץ (חוט שני שם) שנהגו הנשים איסור מלאכה ב"י הימים של ר"ח, וכן נהגו בבית הגרשוני איערבך (הליכות שלמה שם).

(16) ובענין קבלת התענית, כתב בביה"ל לקמן (ס"י תקסב ס"ב ד"ה שרגל) שצריך לקבל תענית ביום שלפני ערב ראש חודש בתפילת מנחה ובריעוד שלא קיבל בתפילת מנחה, כתב במשניב שם (ס"ק כז) שיכול לקבלה כל זמן שהוא יום. כיון שאין מנהג קבוע להתענות בו אלא למקצת אנשים. אכן, מי שרגיל להתענות כל ערב ר"ח, כתב הגרי"א קניבסקי (אשי ישראל תשובה שנא שבסוף הספר) שרינו כמו שכתב המשניב שם (ס"ק יד-טו) לענין מי שרגיל להתענות בעשרת ימי תשובה יום או יומים שאינו צריך לקבל תענית, ואם כן הוא הדין לענין התענית בערב ר"ח.

ולתענות בערב ר"ח אייר, כתב לקמן (ס"י תכס ס"ק י) שאין להתענות, כיון שבחודש ניסן אין מחזנים, וכן בערב ר"ח סבת כתב לקמן (ס"י תרפו ס"ק א) שאין להתענות, כיון שחל בתוך ימי החנוכה [והוסיף, שלכן יש שנוהגים להתענות קודם חנוכה, אך לכתחילה לא יעשה כן]. ולתענות בערב ר"ח חשוון, המקור חיים (בקיצור הלכות כתחילת הסימן) כתב שתלוי הדבר במנהג, והביא שהשליה כתב שמתענים [וראה בדבריו שהוא הדין בערב ר"ח אייר, שלא כמובא במשניב], וכן כתב הכף החיים (ס"ק טו) שמתענים. וסיום המקור חיים, שאף לדעת השליה הנ"ל שמתענים בהם, אם חלו ר"ח אייר או ר"ח חשוון ביום ראשון, לא יתענה ביום חמישי שלפניו.

(17) שם כתב (ס"ק יב) לענין המקומות שמתענים בערב ראש חודש, שקריאת 'יחל' ואמירת 'ענו' תלויות במנהג. והוסיף, שיש מקומות שנוהגים שרק בתפילת מנחה קוראים קריאת 'יחל', ובה השי"ץ אומר 'ענו' בין ברכת גואל ישראל לרפאנו, וכשאר תעניות ציבור. ובטעם הדבר כתב, שבתפילת מנחה מרבית בסליחות ויחידים, אבל לא בתפילת שחרית. אבל במקום שאין מנהג בזה, לא יקראו 'יחל' אפילו בתפילת מנחה, והשי"ץ יאמר 'ענו' רק בברכת שומע תפילה.

44 המשך במילואים עמוד

מילואים
הקלבות ערובי תחומין סימן תמו תיו
המשך מעמוד רפא

[משה'ב ס"ה ב]

אָבֶל אִם נִהְיֶה אֲנֵשִׁים, אֵין נָה מִמֶּנּוּ (ל' 10).

(10) ולהסתייג ולגות צמחונים בראש חודש, כתב לעל (ס"ד) דס ס"ק ו' שיש מקומות שאין מסתפרים ואין גוזזים את הצמחונים ברי"ח, ואפילו כשחל בערב שבת, כי כך צוה רבי יחזקיה החסיד.

ונשלח ר"ח אייר בשבת, כתב לקמן (סי' תצ"ג ס"ק ד') שגם המדברים
אסור תשפית עד ל"ג בעומר, מ"מ יכולים להשתפר בערב שבת, ואף
שהוא היום הראשון של ר"ח (שהרי ר"ח אייר אינו יכול לחול בשבת
וביום ראשון), מ"מ מותר כיון שיש כאן תוספת שמחה של שבת ה"ח,
ובשייך בסת המילה (על המד סי' תצ"ג אות ה') כתב שלמדנים
כמאמר רבי יהודה החדש גם באופן זה אסור להשתפר, וכן הורה הגר"י
קניבסקי (בן פסח לשבתות פ"י הע' ז' בשם הגר"ח קניבסקי), אולם
הגר"ח פנימשינץ מחובב בספר הליכות שלמה ראש הח"ש פי"א ארחות
הלכה הע' 96) הורה שבאופן זה שאי אפשר היה להשתפר קודם לכן,
אפשר להקל להשתפר, וכן הורה הגר"ש אלישיב (הלכות חג בת
ספרות העולם פ"י הע' 16), משום שזוה"ח רבי יהודה חתם אינו מנהג
קבוע, וחי כל שלא היה אסור בזה אינו חייב לקיימה, לכן באופן זה
אפשר להשתפר גם ב"ח, וראה מה שכתבנו לקמן סי' תצ"ג ס"ק ה'.

ומוצא זה שלא להסתפר ביום, הורה הרמ"א איתרובי (הליכות שלמה שם ח"י ע"ד) אמר הן לאנשים הן לנשים, וכן כתב הרי"ד קיבוצי הליכות חיים תשובה שכ"ב-שכ"ג, וזוסיף שגם בבלי ר"ח אסור, משום שספק טבחה לחומרא מאידך, האשל אברהם (במשאש, מזהירות) כתב לענין גיחת ציפורניו, שכלל ר"ח אפשר לחלק יותר מאשר ביתו, וגם ילד שנעשה בן שלש בריה, דעת הר"ן קולץ (חוט שני שבת חיד חלומות ר"ח) שלא לספר (האלאקה) בריה.

ואם בשוגג התחיל לגזוז ציפורנים בריה, כתב הא"א (בימשאש, מזהירות שם) שאינו צריך להסתיי.

לאומרו בעמידה משום שכתוב לגבי 'החדש הזה לכם', היינו כמו
במסכת פסחים העומד שלגביה כתוב 'ספריתם לכם' (ויחגגו בעמידה משום
שכתוב בה 'יטהל חרמש בקמד' (דברים טו ט), היינו בקומה שהיא
בעמידה), ואם כן הוא הדין בכל מקום שכתוב לכם, צריך להיות בעמידה.
והדיוק נוסף כתב בשו"ת אגרות משה (אריז' היא סי' קמב), שהכונה
שנאמר שראש בית הדין אמר 'מקדשי' בשיבתו, וככל פסק דין שיש
לאומרו בשיבתו, והנה מצוה על העם לומר 'מקדשי' 'מקדשי', ובהאי
ההוא שדור במקום שבו בית הדין עמדה עוד כתב שהוא כמו
ממצות לולב טובה וכו' שלכתחילה יש לקיים בעמידה, והוסף
שיתכן שנאמר העם פעם אחת 'מקדשי', היו בית הדין אומרים
עם העם פעמים 'מקדשי' בעמידה, ובאופן נוסף ביאר האגרות (דובא
בישארין קובץ ב עמ' קסד), שהיו בזמן שנית דין קידשו את החדש
הזה היו תוקעים בשופר (וכמו שכתב רש"י (נדה לז, א ר"ה שפירא)),
והיו לומר ששכם שבוואר בשופר לקמן (סי' תקפס סי' א) שיש לתקן
בעמידה, כך גם תקיעת זו והנה בעמידה.

שָׁמַם נָפְשׁוֹ עַיִן שֶׁעָשָׂה נִסִּים בְּכֹחַ בְּרָחֻם⁸ וְעֵד מַלְאוֹת שְׁחִיד בְּעֵת הַהִיא
(לומד).

(8) ובמעט הדבר שאומרים בו תפילת ימי שעשה נסים, כתב הלבט (ס"י, תבא ס"א) שקדוש החרוש הרי' וזה המצוה הראשונה שהם נצטוו בטולת מצרים, ולכן מתפללים על הגאולה בכל פעם שמביאים את החרוש, ומשום כך, כתב העשרי אפרים (שער י' סל"ה) שטוב שגם העשר יאמרוהו.

(8) ובמאות החורף, שבמסגרת יחידה זו הקדשו בחיך הוא ובר' מוסיפס וילגנמס בעתה, כתב הגרש קניבסקי (אשר ישראל פליט הע' ח) שגם בשמברכים את חרש מסן יש לחוסים וילגנמס בעתה, וכן בשמברכים את חרש חשון, כתב הגרש דבליצקי (נחמד חשמה, שבת סליא) שיש לחוסים וילגנמס בעתה.

הלכות ראש חודש מימן תיו

המשך מעמוד 582

[אָנזען זיך]

וְסוֹכְרֵי יָלֵם הַמְּשֻׁלָּמִים קָשָׁן⁽¹⁸⁾ וְכִי, יֵאָמְרוּ גַם כֵּן קָרָם תְּסַלֵּת הַמִּשְׁלָּמָה⁽¹⁹⁾, יִכְיֹונֶנּוּ הַמִּשְׁנֶה לִּימֵר הַפְּלִיתוֹת⁽²⁰⁾ אַחֵר תְּסַלֵּת הַמִּשְׁלָּמָה⁽²¹⁾ וְכִי, אִתָּן שְׂאֵאֲמִירִן סִלְיָהוֹת יִתְעַנּוּ בֵּילֵם חֲמִילִי⁽²²⁾ וְכִי, יִלְעֲזֹב הַשְּׁלָמָה, עֵין לִלְעֹל בְּסִטֵּין רַבִּים בְּמִשְׁנֶה בְּרֹחֶה סִטֵּין קָשָׁן כִּי וְסִטֵּין קָשָׁן כִּי⁽²³⁾.

(18) ובערב ראש החדש אלול, כתב המסח אפרים (מי תקצ"א ט"ז) שרבים מנחמים להתענות ולומר תפילות יום כיפור קצן כדי לחזק עצמם למנוחה, גם אלו שאינם נהנים כן כל ירית וירית ודובא בשם הוגיני קטבמסקי (פניני רבנו הקדולות יקצב בעל ט"ז) שמקובל מאז ונתמסד שותתתים יום כיפור קטן משהליל נגמר חרות שעות.

ואבל בתוך שבעת ימי אבלותו, כתב בשורת החרדה עלה (יורד סי' עט) שישכח לתמיד תפילת יריד קטן חוץ מהחידושים. מאידך, הדברי שאל (יורד סי' שצו בסופו) כתב שכיון שדברים אים אמורים אותה, אינה כחלק מסדר התפילה ואין האבל יכול לאמרה, וכן הורה הגרשני איתרין (להלכות שולח ראש חוש פ"א סכ"ו דבר ר"ל) את מ. והדפוס הגרשני איתרין, שלא יאמרו בבית האבל תפילת יריד קטן גם אם שוגג לאמרה בכל ערב יום.

ובעל בית חנוך בתוך שבעת ימי המסעות שלו, דעת הגדולים אליהם
(אשר ישראל פליט עלי כוח) שהיואים לומר חפזית יריב קטן, נאמר,
הגדולים קיבצו (אשר ישראל עם) כרב לעמך בעל בית שלא יאמר
מסעות שנים זה הוא יום טוב שלו.

19) ובטעם הדבר, כתב לקמן (סי' תקע"ט סי' ח) עה"ה כ"ד שיהפולל
אחר ט' בלב ושמך.

(20) ובמקף סדר הסליחות המצג למר את היחיד החול של רבני נסים, ובמאמרו ביהדות, כתב בשורת אגרות משה (אריך חיד ט"ז ק"ח ד"ה שלישית) שאף למר את הקטע הרבני שנחנך רק עבור הציבור.

יִרְדֹּךְ שֶׁם כְּבֹד מַלְכוּתוֹ וְכִי שְׁאוּמֵרִים קִבְּלָתָהּ עַל מַלְכוּת שְׁמִים
שֶׁמֶסֶךְ תְּפִילָּת יִירֵכְ קֶטֶן, הָאֵם יֵשׁ לְאוֹמֵר דּוֹק בְּלֹשֶׁה, כֵּתֵב הַצִּלְיָה
(נִסְתָּרִים ט, א וְהָ נִמְרָדִיחֻס לִימֹד זִכְרָתָהּ עַל הַזִּהֲנִים לְאוֹמֵר אֶפְלֹ
בְּקֹל, שְׁדֹקָא בְּאַמְצֵעַ קִרְיָת שִׁמְעֵ אֶן לְאוֹמֵר בְּקֹל, מִשְׁחָם שִׁנְחָשֶׁב
כִּפְסֵק מִפְּנֵי שְׁלֹא נִאֵמֵר בְּתוֹרָה, אֲבָל כֵּאֵן שְׁאוּמֵרֹ בְּפִי עֲצֻמֹ וְלֹא
בְּתוֹךְ קִרְיָת שִׁמְעֵ, יִכֹּל לְאוֹמֵר אֶפְלֹ בְּקֹל, וְעַל דְּרַבִּי הַצִּלְיָה הִקְשָׁה
הַגְרִישׁ אֶלְמִישִׁיב (סֵפֶר פְּנִיֵּי תְּפִילָּה עִמ' ע"ה), שֶׁאֵם בְּקִרְיָת שִׁמְעֵ אֶן
אוֹמֵרִים אֲתוֹ בְּקֹל מִשְׁחָם כִּפְסֵק, מִחַ מִתְּפִילָּה אֲנִיחֵדוֹ בְּלֹשֶׁה, וְלִכֹּן
בִּיֵּאֵר טַעַם אֲתוֹ, וְלִמֵּי טַעַם בְּכֹל אִינוֹן יֵשׁ לְאוֹמֵר בְּלֹשֶׁה, וְגַם בְּתִפְלִית
יִירֵכְ קֶטֶן, וְהוֹסִיף, שְׁמֵם יִרְדֹּךְ שֶׁם כְּבֹדִי וְכִי שְׁאוּמֵרִים בְּסוֹף יֵאֲבֵא בְּכֹדִי
וְכִי יֵשׁ לְאוֹמֵר דּוֹק בְּלֹשֶׁה, הַגְרִישׁ דְּבִלְיָקֵי (וְהוּא הַשְּׁמֵם שֶׁם) כֵּתֵב
שֶׁן מִבּוֹרָה וְגַם בְּכִרְיֵי הָאָרֶץ בְּשִׁעַר הַכְּחוּצָה (חֲדָ נֹה), שִׁיבְחֹךְ שֶׁם
כְּבֹדִי וְכִי שְׁלֹאֲתֵר יֵאֲבֵא בְּכֹדִי צִירִךְ לְאוֹמֵר בְּלֹשֶׁה, וְכֵן כֵּתֵב בְּסִפֵּר עַד
יִסֵּף חֵי (לִכֹּן אִישׁ חֵי, פְּשוּטָה וְאֵרָא שֶׁ' דַּל, הוֹסִיף הֵבֵן אִישׁ חֵי שֶׁם)
חֵי חֵי וְעַלֵּה לְשִׁמְעֵ חֵי קֶצֶף שְׁרוּתָה וְחֵי בְּכֹל מִקּוֹם שְׁאוּמֵרֹ וְדֵן שִׁבְחָה
יְדוּד וְנֶחֱם שְׁאוּמֵרֹ אֲחִיר שִׁבְחָה בְּרַבָּה לְשִׁלְיָה, אֲנִיחֵם אֵם אֲוֵרֹ בְּכֹדִי

מילואים הלכות ראש חודש סיון תיז המשך מעמוד הקודם

22) ובטעם הדבר כתב לקמן (סי' תקנ ס"ק יא), שאין לומר סליחות וידידים בערב שבת במנחה.

23) שכתב שם (סי' כא) שהכרעת הרמ"א לענין תענית שיחיד מר על עצמו בערב שבת, שמעיקר הדין אינו צריך לחשלים, והתענית היא רק עד שיגאו הציבור מבית הכנסת, ואפילו אם מקדימים להתפלל ערבית של שבת מפלג המנחה, אלא שעדיף שבקבלת התענית יפרש שאינו מתענה אלא עד אג.

הוסיף (שם ס"ק כב), שלענין תענית בערב ראש חודש שחל בערב שבת, יש לחלק בין אם בפעם הראשונה שהחל להתענות בערב ר"ח חלה התענית בערב שבת, לבין אם חלה באמצע השבת, ודאה מה שכתבנו שם.

לימודו וכדו' יכול לאומרו לכתחילה בקול רם, מאידך, דעת הגרי"ה קניבסקי מדעת נוסה, ק"ש הע' 28) לענין 'ברוך שם כבודו' וכדו' לאחר ברכה לבטלה, שיכול לאומרו בקול, וכן לענין אסירות 'ברוך שם כבודו' ובר תפילת יום כיפור קטן רענו (מצדדי בית הכנסת חזון איש (לירמון) פ"ז טע"א א) לאומרו בקול.

21) והסליחות הנפוצים שנחגגים לומר לפני תפילת מנחה, כתב הגרי"ה קניבסקי (אש"י ישראל פליט הע' כט) שלא יתחילו לאומרם קודם שהגיע זמן תפילת מנחה, כיון שזמן מנחה הוא עת רצון.

ואם לא סיימו את תפילת יריב קטן עד השקיעה, הורה הגרי"ה אלישיב (קובץ מבקשי תורה ח"ג עמ' ס) שאפשר לסיימה אף אחר השקיעה, כיון שאינה כתחנת.

הלכות ראש חודש סיון תב תכא תכב

המשך מעמוד רפג

סימן תכב

סדר התפילה והלל בראש חודש

[משגיב ס"ק א]

[אומרו 'יגדלו' (בבבא'') וכדו', ולא קשיב קפסוק ג'ין שיהיה צריך תפילה].

1) וגם המתפלל ערבית מבעוד יום, כתב לעיל (סי' קח ס"ק כא) ולקמן (סי' תכד ס"ק ב וסי' תרצג ס"ק ד) ובשענה"ע שם ס"ק ו) שאומר 'יעלה ויבוא'. המתפלל ערבית במוצאי ראש חודש מבעוד יום, שמעם לקמן (סי' תכד שם) שאין צריך לומר 'יעלה ויבוא' כיון שכבר עשהו חל.

2) ואף להכריז בחנוכה ובפורים על הגיטות, כתב לעיל (סי' רלו ס"ק ו) שמוחר ואינו נחשב להפסק, אף על פי שאם שכח לאומרו אינו צריך לחזור.

ולחגיגה קולו באמצע תפילת הלל כשמיניע ליעלה ויבוא, כדי להזכיר לציבור לאומרו, הורה החזו"א (ארחות רבם ח"א עמ' רה, רעת נוסה תפלה תשובה קסו), שלא יעשה כן, משום שאין זה דרך ארץ לתפילה. הוסיף הגרי"ה קניבסקי (שם), שמים המנהג להקל בזה וגם החזו"א לא אמר שהדבר אסור אלא שאינו דרך ארץ, וכן הורה הגרי"ה אלישיב (פני תפילה עמ' פח) שמוחר להגביה קולו, כיון שהוא לצורך התפילה. מאידך, דעת הגרי"ה איערובי (הליכות שלמה תפלה פ"ח ארחות הלכה ח"א ע' 20) שלא יעשה כן אחר מחמתפלים מפני שהדבר מבחח, אלא חקא השיץ או חשמש ימנו כן.

[שענה"ע ס"ק א]

[דקא דין קדיש (להסלה)].

3) חקא בתפילת ערבית, אבל בתפילת שחרית, כתב לעיל (סי' רלו ס"ק ד) שאסור להכריז, כיון שסמיכות גאולה לתפילה בתפילת שחרית חמורה יותר מבתפילת ערבית.

[משגיב ס"ק ב]

[פני ציטו חת"ש].

4) חוסיף שם (סי' ט), שכיון שאינו צריך לחזור, אם חזר חרי זה נחשב להפסק בתפילה.

ואם נזכר ששכח 'יעלה ויבוא' לאחר שאמר 'השם', וחשב שהדין הוא שצריך לחזור ולק' סיים 'למדני חוקיך', כתב הגרי"ה קניבסקי (אש"י ישראל פליט ח"ג ע' לו) שאמר עכשיו 'יעלה ויבוא'.

1) (ייד סי' טעא) והדעת תורה (סי' רכד סי"ב) שמוחר לבדך, משום שאין זה צידוק הדין אלא ברכת השבח, וכן הורה החזו"א (יציג) ורצה"ג פ"ז סי'. אמנם, בספר ארחות רבם (ד"ב עמ' קמא) הובא שהגרי"ה קניבסקי שאל את החזו"א אם יבדך ברכה זו בתשעה באב, ולא ענה לו, אך דעת הגרי"ה קניבסקי שהמבדך לא הפסיד, וסיים ביקש מאחר שיבדך ויציג אותו.

2) וכמו שהוסיף חז"ר (סי' ב), שבין יום כיפור לסוכות וכן מראש חודש סיון עד שבועות אפשר לומר צידוק הדין.

[שענה"ע ס"ק ב]

[השקטני ספגו ח"ש ניין נחשיגו קאלה נקה, ע"ק שם].

8) שכתב (בסי' ב) שבחודש ניסן אפשר לומר צידוק הדין על תלמיד חכם, כיון שאיסור זה הוא רק מנהג.

[משגיב ס"ק ה]

אכל בדין השקטנות יכול לומר צידוק הדין (קדיש).

9) וקהל שהתפללו ערבית מבעוד יום, כתב המקור חיים (בקצור הלכות) שאין אומרים אחרי התפילה צידוק הדין, ואפילו קודם שקיעת החמה, וכן כתב הפרי"מ (משכ"ז ס"ק א).

[שענה"ע ס"ק ג]

יגם שם קטר ב"ח (שקטנות 10).

10) ולענין מנהג ירושלים, כתבנו לעיל (סי' קלא ס"ק י) בשם הגרי"ה אלישיב הגרי"ה איערובי שהמנהג שלא נופלים על פניהם לאחר שקיעת החמה, ואם כן לכאורה לפי זה גם צידוק הדין אין לומר לאחר שקיעת החמה (הע' הפני בריך עמ' חק).

סימן תכא

קריאת 'ויבראשוי חדשיכם' קדם פסוקי דזמרה

[משגיב ס"ק א]

גרי לפקסם שיהא ראש חודש.

1) חוטטם בפרטום זה, כתב המחצית (סי' א), ולעיל סי' מד ס"ק ג) שהוא כדי שלא יעצרו על קידוש החודש שעל ידי בית דין, כיון שרוב האנשים לא ראו את חידוש הלבנה, וגם כיום שאין מקדשים על פי בית דין, מים נהגים אנו במנהג אבותינו. והעורך השלחן (סי' א) כתב, שהוא כדי שיהיה לומר 'יעלה ויבוא'.

רפב באר הגולה

הלכות ראשי-החדש סימן תיח

תיח דין תענית בראשי-החדש, ובו ה' סעיפים:

א משנה תענית ט"ז
ב ש"ב ג' שם ב"ר
והנהיגו יום ד' מועד
המקור שם ה' מועד
תענית י"ב (והנהיגו)
המקור שם ה' מועד
ד' שם ב"ר
ש' מועד י"ב (והנהיגו)
ש' מועד י"ב (והנהיגו)

א *ראשי-החדש (ה) אסור (ב) בתענית: ב (ג) יאין גזרין תענית על הצבור בראשי-החדש תנכה ופורים. (ד) ואם התחילו, שגגורו להתענות כף וקף זמנים *והתחילו בהם קדם ראשי-החדש *אפילו יום אחד, אין מוסיקין, ומתענין (ה) ומוסיקין: ג (ו) יחיד שקבל עליו תענית קף וקף זמנים ופגע בו ראשי-החדש, (ז) או שקבל עליו להתענות בראשי-החדש, יאם קבלו בלשון קבלת תענית בעלמא (ז) אינו

באר היטב

נדרו: ופשוט דאפילו בע"ש צריך להשלים, כמו שכתב ב"ד לענין יום שמת בו אביו דאפילו חל פגע ראשון בחול צריך להשלים אפילו אם חל אחרון בע"ש, ה"ה כאן אם השלים בפעם הראשון צריך לנהל כן לעולם, ואם בפעם הראשון לא השלים, אפילו בחול אי"צ להשלים, ומיהו במקום שעושין מקומו תענית צבור וקורין ונחל והוא נקמה עמקם צריך להשלים, ע"ס רמ"ט וס' תקע"ב סי"ב: וי"ל מנהג טוב לומר הפליחות קדם הפלת המנחה, כי מן המנחה ולמעלה חל ר"ח, מ"א. וכתב עוד המ"א דסימן תקע"ב סי"ג, דבער"ח במקום שאומרים דברי כבשים לאמר קדם התפלה, ע"ש. וכ"ע

(ה) אסור. כתב ב"י סימן תקע"ב: א"כ ק"ק וירמיוש"א מתענין המנחה ב"ר"ח סימן. וכתב מ"ע בתשובה דלא ילפינן מפניה בעלמא. ועין סימן קס"ו דאיתא שאינו חייב לאכל פת ב"ר"ח, שאפילו אכל פרות יצא: (ז) יחיד. עין סימן תקע"ב ורמ"ש שם סי"א:

באר היטב

וכמו שכתב הפ"י הנ"ל דאנשים שנתנו שלא לעשות מלאכה בראשי-החדש הוא מנהג בסעודה, וכן כתב הב"ר יוסף והעמיקו בשערי חשוקה, והרב יעב"ץ ב"מור וקציעה פ"ב דמסכתא דבבליה ל"א פ"ב ב"מסכתא דבבליה, ולא נאסרה בראשי-החדש אלא מלאכת פרנסה, ולא חמיר נמי מתענית צבור, ועין שם עוד ב"ב שכתב להקל במלאכות קלות, ואינו יודע אם נהגו כדבריו ק"ל זה:

* ראשי-החדש אסור וכו'. עין במגן אברהם שפסק דלענין אי מותר בו תענית שעות, ומשום מנה דנה פלוג' אי ראשי-החדש אסור מדאיתא בתענית או דנפנן, ולכאורה מוכח דאסור לכלי עלמא, שהרי מנכ"ש אהרן בש"ס תענית ט"ו: אמר רבי מאיר, אף-על-פי שאמר רבן גמליאל אין מוסיקין מנהג זה שאין מוסיקין: הרי גם בתענית שהתחילו מנכ"ש זמנים מקדש אסור להתענות רק לשעות, ומכאן מזה דב"ל זה אסור להתענות אף לשעות, וראיה, דהא אין גזרין תענית וכו' לכלי עלמא, והא ואף דרבי יוסי פליג על רבן גמליאל וסבירא לה דמוסיקין, על-פ"ל פנים מנה לא פליג דלכאורה אף שלא להשלים אסור ונאפשר דשאני כ"א שרב היום הוא בתענית, מה שאין כן איהו שעות, ודחק. ומה שאמר בערוכין שם "שאני יוסיטוב דדבריהם מתוך שהתענין בו לשעות, שאני תסם דחל חשקה ב"ב בו ומשום הכי מתענין בו שעות, ולא דאסור לקבל עליו תענית שעות בראשי-החדש; וגם בפרי"ק נדפס על דברי המגן אברהם, וצריך עיון למעשה. אחר"כ מצינו בגאון-על-קבר בערוכין דמסיק ג"כ לתלכה, דכל דאסור לאתעניי בהו, שעות נמי אסורא? וכמו שכתבנו: * והתחילו בהם קדם ראשי-החדש. אבל קשארע בהם יוסיטוב ג"כ דאי מוסיקין ואין מתענין באותו יום, ולכאורה אפילו יום אחד אין צריך להשלים, דאין כח אפילו במקרה צבור לדחות יוסיטוב שהוא דאוקסא, וצריך להיות דגם כמו בחיד שקבל עליו להתענות שני נתימשי ועני נאע ראשי-החדש כאלו תמנים, שהסכים בבית-יוסף להפסיקם דאין צריך להשלים יום אחד: * אפילו יום אחד, ומספיקא דהוא הדין אם לא גטרהו ענין בתענית, רק שהתענו כבר רב היום ושוב נזכרו דבתענית השני נחל ראשי-החדש דגם-כ"ן מה שצ"ל שיש וצריך לומר התענית והתענות אחר"כ פ"י ג"כ, דרב היום כ"ל. ואם לא התענו עדין רק איהו שעות ונזכרו, אפשר דבטל גזרתם שצ"ר הציץ

(ה) בית-יוסף ומגן אברהם: (ג) בן הוא פנות המגן אברהם כמה שפסק ע"מ"ע דלא ילפינן מנהג בעלמא, דכן הוא בהקדא שם בסימן ע"ט, ושלא בדברי הפוסקים שש"א דברי המגן אברהם לכתחילה אסור נאם על עקר דבריו יש להפסק טובא, שכתב דבירמיוש"א היו מתעניין ולא מוסיקין, וזהו דמק, דהקדא איתא שם בבית-יוסף בשם הרמב"ם שיהיו קורין פסוקה ויחל' וידעו, ומגן אברהם בסוף הסימן שכתב משמע דסבירא לה לדינא דמקדש שגזרין ויחל' צריך להשלים, גם בפ"ח בסימן חס"פ ט"בא דהקדא על וירמיוש"א שיהיו מתעניין ומוסיקין, ומה שכתב המגן אברהם "ומיהו סוף פרק קמא דערוכין וכו', הוא מלקא באנשי נאשה ואברהם הסובר קאי. ונ"ע עוד, דבמגן אברהם משעתי-סו"ב, ועוד לומר סוף פרק ג' דערוכין מוכח וכו', וכו' שכתב המגן אברהם, עין שם: (ד) מגן אברהם: (ז) עין בסרי חדש ותינה דעה סימן רטו בבאר היטב, ושלא דבריו הט"ו: (ה) בן כתב ב"ר יוסף בסנה"א, וז"ל עין שם שהביא פרוש יש מקדשים, דאפילו דעו שחל ראשי-החדש נמי חולא בינן שצ"ל-פנים לא התחילו מראשי-החדש, עין שם שכתב, ומכל מקום לדינא הסכים למה שהעמיקו בפנים, וכן מוכח דעת הטור שכתב ב"י יחיד שפוסקין חל בחדש, שאומרים לו "אלו דידעו שחל ראשי-החדש, הרי דמנ"י בשלא עלה על דעתם, וכן הסכים בפ"י חדש דדוקא בכ"ן זה חל גזרתם", וזה שרצה לומר להפסק מזה מדברי המכונים ונחשית לש מקדשים שבר"א, כבר דעה בהר"ש, עין שם. ובסימן תקע"ב כתב ב"ב דאסור להשלים קדם סדר גבוהת-אנשים דבשלא עלה על דעתם, מדינא מוסיקין, ובר"א דה"ל לשני פרושים וכן פשוט משמע להפסק: (ו) בן פסח הפרי חדש וכן פ"ב ב"ב פ"ב דהראשונים, ושלא דבריו המוספות בשל"י פרק ב: (ז) הוא לשון המגן אברהם שם, והעמיקו שהתענינו ופלא, דברי בבית-יוסף הסכים לדעת רש"י דבחדש קשארע בו ראשי-החדש אין צריך להשלים יום אחד: ומתוספות אין ראיה, דאולי בשיטת ר"י דמחמיר גם בחיד, אבל לדין קשה, ואפשר דלענין זה החמירו בגזרת צבור: (ד) דהא בהקדא דמנה נזכר האי דינא דש"ס צריך פס"י אורי, וכתבא דהקדא בגמרא:

שער הציץ

(ה) בית-יוסף ומגן אברהם: (ג) בן הוא פנות המגן אברהם כמה שפסק ע"מ"ע דלא ילפינן מנהג בעלמא, דכן הוא בהקדא שם בסימן ע"ט, ושלא בדברי הפוסקים שש"א דברי המגן אברהם לכתחילה אסור נאם על עקר דבריו יש להפסק טובא, שכתב דבירמיוש"א היו מתעניין ולא מוסיקין, וזהו דמק, דהקדא איתא שם בבית-יוסף בשם הרמב"ם שיהיו קורין פסוקה ויחל' וידעו, ומגן אברהם בסוף הסימן שכתב משמע דסבירא לה לדינא דמקדש שגזרין ויחל' צריך להשלים, גם בפ"ח בסימן חס"פ ט"בא דהקדא על וירמיוש"א שיהיו מתעניין ומוסיקין, ומה שכתב המגן אברהם "ומיהו סוף פרק קמא דערוכין וכו', הוא מלקא באנשי נאשה ואברהם הסובר קאי. ונ"ע עוד, דבמגן אברהם משעתי-סו"ב, ועוד לומר סוף פרק ג' דערוכין מוכח וכו', וכו' שכתב המגן אברהם, עין שם: (ד) מגן אברהם: (ז) עין בסרי חדש ותינה דעה סימן רטו בבאר היטב, ושלא דבריו הט"ו: (ה) בן כתב ב"ר יוסף בסנה"א, וז"ל עין שם שהביא פרוש יש מקדשים, דאפילו דעו שחל ראשי-החדש נמי חולא בינן שצ"ל-פנים לא התחילו מראשי-החדש, עין שם שכתב, ומכל מקום לדינא הסכים למה שהעמיקו בפנים, וכן מוכח דעת הטור שכתב ב"י יחיד שפוסקין חל בחדש, שאומרים לו "אלו דידעו שחל ראשי-החדש, הרי דמנ"י בשלא עלה על דעתם, וכן הסכים בפ"י חדש דדוקא בכ"ן זה חל גזרתם", וזה שרצה לומר להפסק מזה מדברי המכונים ונחשית לש מקדשים שבר"א, כבר דעה בהר"ש, עין שם. ובסימן תקע"ב כתב ב"ב דאסור להשלים קדם סדר גבוהת-אנשים דבשלא עלה על דעתם, מדינא מוסיקין, ובר"א דה"ל לשני פרושים וכן פשוט משמע להפסק: (ו) בן פסח הפרי חדש וכן פ"ב ב"ב פ"ב דהראשונים, ושלא דבריו המוספות בשל"י פרק ב: (ז) הוא לשון המגן אברהם שם, והעמיקו שהתענינו ופלא, דברי בבית-יוסף הסכים לדעת רש"י דבחדש קשארע בו ראשי-החדש אין צריך להשלים יום אחד: ומתוספות אין ראיה, דאולי בשיטת ר"י דמחמיר גם בחיד, אבל לדין קשה, ואפשר דלענין זה החמירו בגזרת צבור: (ד) דהא בהקדא דמנה נזכר האי דינא דש"ס צריך פס"י אורי, וכתבא דהקדא בגמרא:

הַלְבוֹת רֵאשִׁי־חֹדֶשׁ סִימָן תִּיחַ

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה מנהג טוב]

דמסתקרא דבפילתא מפרים בקלאכה⁽²⁴⁾.

(24) ולמעשה, הורה הגר"צ קרליץ (הוט שני שבת חיד הלכות ר"ח) שנהגו הנשים להחמיר שלא לעשות מלאכה גם בלילה מזמן השקיעה, וכן בבית הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה ראש חודש פ"א טכ"ב) נהגו שלא לעשות מלאכה כבר מהלילה.

סִימָן תִּיחַ

דין תענית בראש־חודש

[משנ"צ ס"ק א]

אסור וכו' 1. ואנשי קהלה קדושה וידימיוש"א מתעניין בראש־חודש סיון⁽²⁾.

1) ואף בליל ראש חודש, מבואר לעיל (סי' תיו ס"ק ד) שאסור להתענות, ולכן כתב שם, שאף מי שמתענה בערב ראש חודש ונדהג להשלים את התענית עד צאת הכוכבים, צריך לאכול מיד בצאת הכוכבים, כדי שלא להיכנס לראש חודש כשהוא בתענית.

ומי שיום היארצייט על אביו או אמו חל בראש חודש, כתב השו"ע לקמן (סי' תקסח ס"ט) שיתענה ביום שלמחרת ראש חודש, והרמ"א כתב (שם) שאינו צריך להתענות כלל.

וחתן וכלה שיום חופתם חל בראש חודש, כתב לקמן (סי' תקעג ס"ק ט) שלא יתענו, חוץ מראש חודש ניסן ואב שבהם עליהם להתענות [אלא שבראש חודש אב לבתחילה אין נושאים נשים]. וראה הערה הבאה.

2) ולהתענות בראש חודש ניסן ואב, כתב השו"ע לקמן (סי' תקפ טע"א-ב) שיש מי שאומר שראוי להתענות בהם, משום שבראש חודש ניסן מתו בני אהרן ובראש חודש אב מת אהרן, והרמ"א כתב (שם), שמי"מ טוב שלא להשלים את התענית. והמשגיב שם (ס"ק א) כתב, שכיון שיש ראשונים הסוברים שאין להתענות בהם, ומאידך יש הסוברים שתענית זו נתקנה בימי חכמי התלמוד, לכן בעל נפש יחמיר על עצמו ויתענה. וסיים, שמי שאינו רגיל להתענות בהם, אף אם אירעה לו איזה צרה ורוצה להתענות בראש חודש ניסן, אסור לו להתענות, משום שתמיד נהג בו איסור תענית. וראה מה שכתבנו להלן ס"ק יד.

[משנ"צ ס"ק ב]

שפפלי אכל פרות וצא ואין צריך דוקא פת⁽³⁾.

3) ומטעם זה, אם שכח לומר 'יעלה ויבוא' בברכת המזון של ראש

חודש, כתב השו"ע לעיל (סי' קפח ס"ז) שאינו צריך לחזור. וביאר המשגיב שם (ס"ק כו), שדוקא בשבת ויום טוב, כיון שחייבים לאכול בהם פת נחשב חיוב ברכת המזון בקבוע בהם, אבל בראש חודש, אף שאסור להתענות בו, מי"מ אינו חייב לאכול בו פת, ולכן לא נחשב חיוב ברכת המזון בקבוע בו. וראה מה שכתבנו שם. אכן לבתחילה, כתב בשעה"צ לקמן (סי' תיט ס"ק א) שיותר טוב שיאכל פת לשם סעודת ראש חודש.

[שעה"צ ס"ק ה]

דוקא בכ"ז זה חל ג'תתס⁽⁴⁾.

4) אמנם, במשגיב לקמן (סי' תקעב ס"ק ד) סתם וכתב שיש אומרים שאב לא עלה על דעתם שבהמשך הימים יחול ראש חודש, אף אם התחילו להתענות מפסיקים, ולא הביא שיש חולקים על זה.

[משנ"צ ס"ק ה]

כבש"א תענית⁽⁵⁾ וכו', ומפסיקין בראש־חודש⁽⁶⁾.

6) ולענין קריאת התורה כשהציבור מתענים בראש חודש, כתב הרמ"א לקמן (סי' תקסו ס"א) שבתפילת שחרית יקראו את הקריאה של ראש חודש, ובתפילת מנחה יקראו את הקריאה של תענית ציבור 'יחול משה'. ובמשגיב שם (ס"ק ו) כתב, שבדיעבד אם קרא בשחרית את הקריאה של תענית ציבור, אין מחזירים אותו, שיש לסמוך על הירושלמי שסובר שאף לבתחילה זו היא הקריאה שקוראים כשמתענים בראש חודש.

ולענין אמירת הלל כשמתענים בראש חודש, כתב הכף החיים (שם ס"ק יג) בשם הריטב"א שבאופן זה אין אומרים הלל.

6) אמנם בשעה"צ לקמן (סי' תקעב ס"ק ב) כתב, שלא הביא דין זה כיון שכל הפוסקים כתבו שאין מפסיקים את התענית בראש חודש ומתענים גם בו. וסיים, שמצא שגם המאמר מרדכי כתב שאין לזוז מדברי השו"ע.

[ביה"ל ד"ה ראש חודש אסור]

דכל דאסור לאתעניי כהו, שעות נמי אסידא⁽⁷⁾.

7) דוקא שקיבל עליו תענית שלא לאכול והתענה כמה שעות, אבל אם לא קיבל עליו תענית ורק מתעכב מלאכול כמה שעות, כתב הכף החיים (ס"ק ג) שאין זה בכלל תענית. ובשו"ת אור לציון (ח"ג פ"א תשובה א) כתב, שנראה שהאיסור להתענות בו הוא כמו דין תענית בשבת, שכתב השו"ע לעיל (סי' רפח ס"א) שאין להתעכב מלאכול עד שש שעות של היום. וראה מה שכתבנו שם ס"ק א.

